

УДК [271-3(477.83-25)]“1886/1906”

Наталія Колб

**“...втікаємо під Твій покров,
Дівце Ченстоховська, прохаючи Тебе
про зламання кайданів і розірвання пут...”¹:
відзначення обітниць Яна Казимира у Львові
(кінець XIX – початок XX ст.)**

Наприкінці XIX ст. діяльність з метою відродження державності спонукала польську громаду Львова звернути спеціальну увагу на львівські обітници короля Яна Казимира. Вони зобов'язували поляків до особливого пошанування Богородиці, щорічного святкування дня цих обітів та опіки долею нижчих суспільних верств. Легковаження такими приреченнями вважалося однією з головних причин важкого становища польського народу, а їх надолуження – певною запорукою відновлення незалежності. Відтак урочисте відзначення львівських обітниць стало постійним явищем духовно-релігійного й громадсько-патріотичного життя поляків Львова. Водночас усе більше громада та Церква цікавились і соціальною складовою обітниць, відповідаючи таким чином на виклики часу, в т. ч. поширення лівих ідеологій.

Ключові слова: Львів, польська громада, львівські обітници, королева Польської корони

Natalia Kolb

“...we are running away under Your protection, Virgin of Częstochowa, asking You to break the chains and tear the bonds ...”¹: celebration of the Jan Casimir’s vows in Lviv (the end of 19th – the beginning of 20th centuries)

At the end of 19th century the movement for restoration of the independence induced Lviv polish community to pay particular attention to the King Jan Casimir’s Lviv vows. They obliged polish nation to give special honor to the Mother of God, to celebrate the event of vows annually and to take the custody of the lower social layers. Flippant attitude to these obligations was perceived as one of the main reasons of a difficult situation of the polish nation, and

¹ З молитви віднови посвяти польського народу Богородиці, виголошеної митрополитом Юзефом Більчевським [1].

their fulfilment – as a real guarantee of independence restoration. So, solemn celebration of Lviv vows became the regular event of spiritual-religious and national-political life of polish community. At the same time by the community and Church the bigger attention was payed to the social component of vows, responding in this way to the challenges of the time, including the spread of left ideologies.

Keywords: Lviv, polish community, Lviv vows, Queen of the polish crown

Квінтесенцією прагнень польського народу в Галичині на зламі ХІХ–ХХ ст. було відновлення втраченої державності. Досягнення цієї мети стало головним завданням чи не всіх сфер життя громади краю. При тому існувало чітке усвідомлення, що ключовим фактором для її успішного втілення є високий рівень національної свідомості й патріотизму польського суспільства. Львівський часопис “Dziennik Polski” в 1892 р. писав: “...ми мусимо пам’ятати, що мертве лише наше тіло: дух залишився живим! Цей дух нам слід підбадьорювати і зміцнювати [...], щоб коли оживить колись тіло і покличе його до життя – не впало” [2].

Серед засобів гарту національного духу вагому роль польські кола відводили масовим патріотичним святкуванням. Такі акції пропонували інструментарій, мало(не)доступний в інших форматах: давали змогу об’єднувати велику кількість учасників із різних верств суспільства, формувати спільний канон національної патріотичної традиції, досягати особливого емоційного піднесення й духу солідарності польського народу. Вони також мали не тільки зберігати в суспільстві пошану до визначних сторінок своєї історії, а й ставати ключем до розв’язання сучасних проблем і дороговказом на майбутнє.

Особливу увагу проведенню таких урочистостей приділяли поляки Львова. Бути в авангарді національного життя народу їх значною мірою спонукало розуміння ролі цього міста не лише як столиці коронного краю імперії, а й як насамперед духовної

1.2. Церква та суспільство в Австро-Угорській та Російській...

столиці розділеної кордонами Польщі. У цьому контексті відзначення значущих у патріотичному аспекті дат розглядалося як спосіб духовного єднання зі співвітчизниками в Російській імперії та Пруській монархії, демонстрацією світові й самим собі життєвої потуги польського національного духу. Це зумовлювало скрупульозне ставлення львівських поляків до організації свят, підставою для котрих ставали численні історичні, а також тогочасні події національного значення, що відбувалися не тільки в місті чи краї, а й поза його межами. На кінець XIX ст. у Львові сформувався усталений календар щорічних польських патріотичних святкування, який кожного року доповнювався низкою принагідних ушанувань. Цей календар складали вісім історичних подій. Показово, що абсолютна більшість з них – шість – стосувалися визначних подій і постатей визвольної боротьби польського народу кінця XVIII – XIX ст.² Інші дві пригадували полякам їхнє славне минуле з XVII ст. До останніх належали і львівські обітниця короля Речі Посполитої Яна II Казимира.

Метою цієї статті є простежити розвиток традиції відзначення обітниць Яна Казимира польською громадою Львова на переломі XIX–XX ст., описати, як ці урочистості відбувалися, з'ясувати їхню суспільну значущість.

Основною джерельною базою дослідження стали публікації польських політичних періодичних видань Львова “Dziennik Polski” та “Gazeta Narodowa”. З огляду на важливість патріотичних урочистостей для реалізації стратегії відродження польської державності, преса традиційно присвячувала їм багато місця на своїх шпальтах, докладно фіксуючи їх перебіг, атмосферу, особливості організації, коло учасників та одночасно здійснюючи своєрідний громадський контроль за належним рівнем

² Щорічний патріотичний календар складали річниця: 1) присяги Т. Костюшка і битви під Рацлавицями; 2) смерті Т. Костюшка; 3) смерті його соратника, полковника польського війська Я. Кілінського; 4) Листопадового 1831 р. і 5) Січневого 1863 р. повстань; 6) страти російською владою в 1864 р. останніх п'ятьох членів Національного уряду.

проведення. Відзначення львівських обітниць висвітлювала також редакція львівського священицького часопису “Gazeta Kościelna”. Цінним джерелом для розкриття теми виявилася й брошура, видана у Львові 1887 р. з нагоди 230-х роковин львівських обітів [3].

Подія, відома як львівські обітници Яна Казимира, датуються 1 квітня 1656 р. У той час окупована шведськими військами Річ Посполита перебувала на межі втрати державності. У цій критичній ситуації король Ян Казимир прибув до Львова і в катедральному соборі Успіння Пресв. Богородиці, за присутності владик, сенаторів, церковних братств і представників усіх суспільних станів, перед чудотворним образом Матері Божої Ласкавої визнав Богородицю королевою Польської корони, віддавши державу під Її опіку. Монарх присягнув Діві Марії поширювати в Речі Посполитій побожність до Неї, подбати про святкування дня перемоги над ворогом як державного свята, а також сприяти звільненню народу від несправедливих тягарів. Уже на сьомий день після складення цих приречень (7 квітня) королівське військо перемогло шведів під Зборовом. Подальший розвиток подій був сприятливим для поляків. Небезпеки для держави вдалося уникнути. Проте постійні війни й неспокої так і не дозволили Янові Казимиру виконати свої обітници.

Двісті років по тому перебування в стані втрати державності та змагань за її відродження спонукало поляків в особливий спосіб звернути увагу на дані колись львівські обіти. Не дивно, що ця ініціатива вийшла зі Львова. У ювілейному 1886 р. група польок міста видала звернення “До співвітчизників у краю й поза його межами, які люблять Бога і Вітчизну”. Вони стверджували, що шукати причини сучасного становища польського народу потрібно в духовній площині, розцінюючи його як наслідок численних провин перед Богом, серед найважчих з яких є неповне виконання приречень Яна Казимира [3, s. 14]. Найслабше втіленим називалося зобов’язання щорічно урочисто відзначати

1.2. Церква та суспільство в Австро-Угорській та Російській...

роковини обітниць. Відтак жіноцтво закликало співвітчизників на всіх територіях роздробленої країни намагатися, відповідно до можливостей та обставин, якнайревніше виконувати це приречення, збираючись на спільну молитву – хто в родинному колі, хто на тихій месі, а хто на урочистих богослужіннях. Молитву пропонувалося підкріплювати утриманням від важкої роботи, ділами милосердя та іспитом сумління. Таке відзначення, підсумовувалось у зверненні, перетворить день обітів на правдиве, наповнене духовним змістом свято й водночас на день народної покути та неодмінно стане запорукою кращого майбутнього за заступництвом Пресв. Богородиці [3, s. 12–17].

Звернені до всього польського народу зауваги щодо урочистого відзначення львівських обітниць, безперечно, найголосніше промовляли до сумління поляків саме в австрійській Галичині. Адже вони, на відміну від своїх співвітчизників у Російській і Пруській державах, мали найбільше можливостей для втілення такого зобов'язання. Але найбільше ця вимога стосувалася, звісно, Львова.

Натхненний зверненням львівських пань, 7 квітня 1886 р. Львів урочисто відзначив день обітниць Яна Казимира, святковим богослужінням вшановуючи Богородицю як королеву Польської корони. Організація свята передбачала підкреслену урочистість, неначе надолужуючи опущення попередніх років. Кожна деталь мала засвідчувати непересічне значення події для польського народу та глибоку пошану до неї. Організатори подбали, щоб святкова атмосфера не обмежилася стінами катедрального храму, а поширилася й на міський простір. Так, на ратуші був піднятий прапор, як у дні великих національних свят. Крамниці поблизу катедри на час відправи було зачинено. Члени міської ради в національних строях і ремісничі товариства з корпоративними стягами, зібравшись біля ратуші, пройшли процесією до катедрального собору. У храмі були репрезентовані численні польські товариства й корпорації. Святиню вщерть заповнили представ-

ники всіх верств польського суспільства (про урочисту месу львів'ян повідомили заздалегідь розвішені на костелах і площах міста оголошення). Очевидець святкування зазначав, що Служба Божа відбулася з незвичною пишнотою та виставленням Найсвятіших Тайн у монстрації. Відслужив його о. прелат у співслужінні духовенства. Співочий супровід забезпечили вперше об'єднані хори двох найкращих музичних інституцій Львова – Музичного товариства і “Лютні”. Під час меси вірним роздавали образки Матері Божої Ласкавої й короткий статут Братства Найсв. Діви Марії Королеви Корони Польської (далі – Братство). Після богослужіння було звершено суплікацію та благословення мощами. Насамкінець присутні заспівали стародавню пісню “Вітай, Діво Маріє” (“*Ważdź rozdrowiona Panienko Marya*”). Братство відзначило ювілей львівських обітниць також заснуванням товариства для опіки над слугами [3, s. 18–21].

Наступні роки показали, що викликані ювілеєм міркування спричинили глибоке переосмислення польською громадою Львова значення обітів Яна Казимира і зобов'язань, які вони на народ накладали. Від 1886 р. святкування цієї події стало постійним явищем громадсько-патріотичного життя львівських поляків, посівши почесне місце в їхньому щорічному патріотичному календарі. Від інших святкувань цього циклу воно відрізнялося тим, що ним вшановувано не видатного польського діяча чи історичну дату, а Богородицю як королеву Польської корони, тобто йшлося про насамперед духовно-релігійну урочистість.

Запровадивши практику щорічного відзначення обітниць Яна Казимира, впливові польські активісти продовжували докладати зусиль, щоб воно проходило якнайвеличавіше. Внаслідок таких заходів, 18 квітня 1890 р. папа Лев XIII видав бреве, яким день вшанування Матері Божої як королеви Польщі переносився із 7 квітня на першу неділю травня. Такий крок мав і духовно-релігійне, і практичне значення. Перенесення врочистості на місяць, присвячений особливому почитанню Пресв. Діви, вводи-

1.2. Церква та суспільство в Австро-Угорській та Російській...

ло її в сув'язь богородичних молитовних практик, наповнюючи для поляків ще глибшим духовним та символічним змістом³. Закріплення ж днем відзначення неділі давало вірним змогу максимально долучатися до святкового богослужіння, а організаторам – краще забезпечити урочисту атмосферу свята.

Організацією відзначення львівських обітів опікувалося Братство Найсв. Діви Марії Королеви Корони Польської. Це, власне, був його статутно зафіксований обов'язок⁴. Головним осердям святкового дня була урочиста понтифікальна меса із виставленням Святих Дарів у катедральному соборі⁵. Вона здійснювалася за зразком відзначення в 1886 р. і загалом відповідала традиціям проведення т. зв. патріотичних богослужінь польської громади Львова⁶. Месу відправляв хтось із каноніків, а деколи й архі-

³ На честь Богородиці у травні відбувалися маєві набоженства (Kronika. Nabożeństwa majowe // Dziennik Polski. 1904. № 205). Також на початку ХХ ст. все більшого поширення набував рожанець (Bibliografia // Gazeta Kościelna. 1907. № 26. S. 28).

⁴ Метою Братства було сприяти дотриманню обітниць Яна Казимира. Крім організації відзначення цієї події, Братство мало дбати про поглиблення релігійності в суспільстві та усунення причин занепаду Польської держави, підтримувати різноманітні заходи для покращення морального й матеріального становища народу. Братство поділялося на відділення, які опікувалися різними суспільними верствами: слугами (відділ св. Ядвіги), підмайстрами (відділ св. Станіслава Костки), вдовами (відділ св. Саломеї), домом опіки та школою для слуг (Kronika. “Opieka nad sługami” // Dziennik Polski. 1896. № 130). Також про Братство див.: Szydelski X. Ku czci N. Maryi P. Królowej Korony Polskiej // Gazeta Kościelna. 1914. № 17. S. 193–195).

⁵ У 1894 і 1896 рр. у рамках святкувань львівських обітниць Братство організувало також публічні зібрання-конференції у львівській ратуші, учасниками яких були церковні достойники та сановні особи міста. Предметом обговорення стали енцикліка папи Лева ХІІІ до поляків та виконання ухвал католицького віча щодо святкування неділі й свят (Kronika. Uroczystość N. P. Marji Królowej korony polskiej // Dziennik Polski. 1894. № 124).

⁶ Показово, що практично всі відзначення подій щорічного польського патріотичного календаря включали богослужіння, а нерідко ним і обмежувалися.

єпископ. Ієрархові співслужили кілька ксьондзів. Постійними учасниками відправи були радні міста в повному складі на чолі з президентом, котрі займали зарезервовані місця в пресвітерії храму. У центральній частині катедри вишиковувалися добровольчі пожежні загони, які несли на месі почесну варту. Обабіч них розташовувалися ремісничі цехи з корпоративними штандартами, а також товариства і братства. Храм вщерть заповнювали вірні. Співочий супровід забезпечувався хором товариства “Лютня” або катедральним хором.

Спеціальну увагу організатори урочистості звертали на проповідь, добре усвідомлюючи силу натхненного проповідницького слова, його вплив на гартування релігійної, громадянської та національної свідомості. У день обітниць виголошувати науку доручали священикам, добре знаним своєю ораторською майстерністю ⁷. Проповідь, мовлена на відправі в 1890 р. варшавським архієпископом Зігмундом Фелінським, навіть була надрукована окремою брошурою накладом Братства [4]. Ділячись враженнями від цієї промови, кореспондент часопису “Dziennik Polski” зауважував: “Кожне його слово захоплювало. В ній (проповіді. – *Н. К.*) міститься ціла програма народної діяльності. [...] і соціальне питання, яке сьогодні всіх хвилює, знайшло у ній відповідь. Можна сміливо сказати, що проповіді такої ваги Львів ще не чув” [5].

1893 року польська громада Львова започаткувала ще одну акцію, яка мала стати “видимим знаком” відновлення запряжених обітниць і прагнення народу до їх виконання. За дозволом Львівського римо-католицького митрополичого ординаріату, в день відзначення обітів, після богослужіння в катедрі та інших костелах Львова вперше проведено збірку пожертв на встановлення вотивного вітражного вікна на честь Матері Божої Марії

⁷ Так, у різні роки проповідь на месі на честь Богородиці як королеви Польської корони виголошували оо. Креховецький, Громніцький, Камінський, вірменський архієпископ Юзеф Теодорович.

1.2. Церква та суспільство в Австро-Угорській та Російській...

як королеви Польської корони [6]. Відтоді такі збірки відбувалися і в наступні роки, головню у травні, зокрема в рамках маєвих набоженств. Охочі також могли скласти офіру через скарбника Братства або за посередництвом редакції “Gazety Kościelnej” [7]. У ювілейному 1896 р. правління Братства просило громадськість про якнайщедріші пожертви для цієї справи, щоб змогли розпочати роботи над встановленням вітража [8].

За спостереженнями преси, протягом 1890-х рр. роковини обітниць у Львові відзначалися з усе більшою пишнотою, охоплюючи дедалі ширше коло учасників, у т. ч. селян із довколишніх сіл [9]. У 1896 р. Братство констатувало, що традиція святкування вийшла за межі Львова, розповсюдившись і на багато інших міст Галичини. Наступним кроком називали її поширення на всі поселення краю аж до найменшого села, “де тільки б’ються польські й католицькі серця” [8]. Способом єднання з поляками в російській і прусській займанщині в цей день ставала молитва. Братство закликало співвітчизників на всіх етнічних польських землях у свято обітниць долучати до щоденних молитов інвокацію “Королево корони польської, молися за нас” (“Królowo polskiej Korony módl się za nami”) у наміренні Вітчизни, таким чином ламаючи кордони й спротив неприхильної влади та духовно об’єднуючи націю [7; 8]. На кінець ХІХ ст. значного розповсюдження в суспільній свідомості галичан цієї національності набуло переконання, що виконання обітниць Яна Казимира є духовним і патріотичним обов’язком кожного поляка, а від рівня їхнього втілення прямо залежить доля польського народу й відродження його державності. Все потужнішого звучання при тому набувала соціальна складова обітниць з прицільною увагою суспільства до долі соціально незахищених верств.

Справжній сплеск величних Марійних святкувань Львів пережив у 1904–1905 рр. Ці урочистості не були пов’язані з днем обітниць Яна Казимира, проте паралелі та ідейне пов’язання з

тією подією та її гаслами проходили крізь них червоною ниткою. Це простежується в урочистості коронації образу Матері Божої Потішення з костелу оо. Єзуїтів, що відбулася 28 травня 1905 р. [10]. Однак в особливий спосіб тема приречень була вплетена в канву відзначення католицьким Львовом 50-річчя проголошення догмату Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії у вересні 1904 р. Львівський архієпископ Юзеф Більчевський замислив його як акт масового публічного вияву поляками покори й побожності до Богородиці. Центральними віхами свята були Марійний конгрес та урочисте відновлення посвяти народу Матері Божій як королеві Польщі⁸.

28–29 вересня 1904 р. Львів став центром духовного й національного єднання польського народу. До міста з'їхалися численні делегації не тільки з Галичини, а й із Поділля, Польського королівства, Литви, Познанського князівства. На святкуванні були представлені всі верстви польського суспільства. “Gazeta Narodowa” писала: “Сьогодні з'їжджаються зі всіх сторін діти Маріїного народу, ніби викинуті з гнізда птахи, до одного міста, щоб віддати Богородиці любов і шану. [...] О Мати розп'ятого Бога і Королево розп'ятого народу! Народ Твій, прибитий до хреста, чекає на воскресіння!” [11].

Ювілей догмату Непорочного Зачаття Богородиці відзначали з великим розмахом. Його програма була продумана до деталей і ретельно підготовлена. Львів променів святковою атмосферою. На ратуші розвівався прапор і линув гейнал. Будинки центральної частини міста, якою мала проходити процесія, були прикрашені розкішними декораціями, переважно в Марійних (блакитно-білих) та польських (червоно-білих)

⁸ Відновленню посвяти польського народу Богородиці передував тривалий період духовного приготування. Період від 8 грудня 1903 р. до 8 грудня 1904 р. архієпископ Більчевський проголосив роком Марії, закликаючи вірних посилити богородичні молитовні практики (Jubileusz ogłoszenia dogmatu o Nipokalanem Poczęciu N.P.M. // Gazeta Kościelna. 1903. № 48. S. 445–446).

1.2. Церква та суспільство в Австро-Угорській та Російській...

барвах. Навіть у віддалених від центру помешканнях у вікнах виднілися зображення Богородиці та ілюмінація. У магазинах продавали ілюмінаційні картки. У пасажі Міколяша працювало спеціальне бюро, де можна було отримати докладну інформацію про святкування, придбати листівки та пам'ятні видання [12]. Неприсутні могли відчути дух свята через детальні й майстерні репортажі преси (так, “Gazeta Narodowa” для опису львівських урочистостей запросила знаного повістяра й фейлетоніста Людвіка Стасяка).

Програму ювілейних заходів відкривала урочиста меса в катедральному соборі. Перемишльський єпископ Юзеф Пельчар у проповіді порівняв її з богослужінням у день обітниць Яна Казимира, коли об'єдналися представники всіх суспільних верств польського народу, щоб “перед небом і землею знову визнати себе королівством Марії”. Історичні аналогії проводили очевидці і з першим урочистим засіданням Марійного конгресу в приміщенні філармонії, порівнюючи його із засіданнями давнього кунтушового польського сейму. Конгрес, за визначенням його ініціатора архієпископа Більчевського, мав на меті, всупереч сучасним антирелігійним течіям, публічно засвідчити визнання польським народом католицької віри як основної сили й опори суспільного життя, шукати вирішення соціальних питань на християнських засадах, виховувати та гуртувати жертвовних працівників на суспільній ниві [13]. Під час секційних засідань цього форуму учасники розглядали різні проблеми соціального й релігійного життя: “Про дитячі злидні та центри допомоги”, “Про обов'язки світських людей стосовно справ Церкви”, “Відзначення неділі” та ін. Були організовані й культурно-мистецькі заходи. Тривали масові урочисті богослужіння в костелах Львова.

Апогеєм ювілейного відзначення стало відновлення польським народом обітниць Яна Казимира перед образом Матері Божої Ласкавої. Подія мала формат величної велелюдної

маніфестації, що об'єднала поляків усіх станів в акті визнання Богородиці як королеви польського народу. О 16-й годині дзвони львівських костелів звістили про початок процесійної ходи, котра супроводжувала перенесення чудотворного образу з катедрального собору на площу Ринок. Процесія крокувала під звуки пісні “Вітай, свята і непорочно зачата” (“Witaj święta i roszcza nierokalanie”). За підрахунками преси, в ході взяли участь понад 30 тис. осіб – від маленьких дітей до ветеранів повстання 1863 р., селяни і шляхтичі, члени різних професійних груп. Церковні братства, товариства, ремісничі цехи, марійські содаліції йшли з прапорами та хоругвами. Загалом учасники процесії несли близько 200 корпоративних стягів та майже тисячу ікон. Чудотворний образ Матері Божої Ласкавої був установлений на золотому троні, прикрашеному зеленню й білими квітами. У почесному супроводі ікони були залучені всі суспільні верстви. Трон зі святинєю несли одягнені в національні строї представники шляхти. Духовенство на чолі з архієпископом Юзефом Більчевським ступало перед образом, обабіч крокували селяни, а за тронем – президія міста, що репрезентувала міщанство. По дорозі було здійснено зупинку на Марійській площі для освячення фігури Матері Божої з оновленим фонтаном. Там трон з іконою перебрали президент, віце-президент і радні міста, допровадивши його до місця складення обітниць.

Без сумніву, площа Ринок у цей день справляла величне й зворушливе враження. Уся площа, довколишні будинки і навіть дахи були заповнені людьми. Як стверджували періодичні видання, кількість учасників урочистого відновлення обітниць сягнула 60 тис. осіб (“Gazeta Kościelna” наводила значно більше число – до 200 тис. осіб [14]). Місце події освітлювали ряди електричних ламп. Трон з чудотворною іконою було встановлено на прикрашеному, із хрестом та щитом з короною вітарі. Єпископат і достойники розмістилися на трибунах. Тисяча хористів

1.2. Церква та суспільство в Австро-Угорській та Російській...

на естраді виконали пісню “Богородиця Дівича” (“Boga-Rodzica Dziewica”). Далі архієпископ Більчевський зачитав пастирський лист про Марію як королеву Польської корони, а потім, піднісши перед чудотворним образом руки, відновив обітницю, молячись: “Королево і Пані наша! [...] як колись наш король Ян Казимир, Тебе патронкою й Королевою нашого народу сьогодні знову обираємо, і всі землі, міста й села наші доручаємо Твоїй особливій опіці й захистові, і покійно просимо Твого милосердя в нашій сьогоднішній недузі. [...] обіцяємо Твоєму Синові й Панові нашому Ісусу Христу і Тобі, Найсвятіша Діво, що Вашу найсвятішу честь і хвалу завжди по всіх наших землях будемо примножувати й зберігати з усіх сил. Також зі всіх сил будемо старатися, щоб усім станам, а особливо народові й робітникам сталася справедливність і щоб усі ми були одним серцем і душею. [...] випроси для нас допомогу Твого Сина для виконання того, що обіцяємо” [1]⁹.

Заходи в межах відзначення ювілею догмату Непорочного Зачаття Богородиці, по суті, стали відповіддю Церкви на виклики сучасності. Так було заявлено про християнські цінності як єдину продуктивну підвалину будівництва суспільного життя та вирішення соціальних питань, засвідчено, що Церква реально опікується проблемами робітників і селян, водночас виступаючи категорично проти лівих ідеологій та їхніх принципів [13].

Що поширення таких ідеологічних принципів набирало оберті засвідчило відзначення ювілею львівських обітниць 1906 р. Описуючи той день, кореспондент акцентував, що протистояння між молитвою і працею, з одного боку, та ненавистю й збурен-

⁹ Удруге відновлення обітниць Яна Казимира поляки здійснили 26 серпня 1956 р. (у трьохсоту річницю цієї події) на Ясній Гурі. Учасниками урочистості стали близько мільйона осіб. В особливий спосіб тоді молилися про звільнення ув'язненого комуністичною владою примаса Польщі кардинала Стефана Вишинського. Наступного місяця ієрарх вийшов на волю.

ням, з іншого, у Львові ще ніколи не виявлялося так виразно. 250-ту річницю обітів львів'яни традиційно відзначали участю в богослужіннях у всіх костелах міста. Центральною традиційно була відправа в катедрі, куди зійшлися найповажніші члени місцевої польської спільноти, товариства, братства, інституції. У той самий час у Львові відбувалася торговельна виставка, а також обговорювалися проблеми захисту земельної власності. Святковий настрій цього дня порушили соціалістичні демонстрації, що зібрали у свої ряди близько 2 тис. осіб (робітників, їхніх дружин, студентів) і завершилися сутичкою з поліцією, в результаті якої деякі учасники були поранені, а деякі арештовані [15]. Ця подія засвідчила, що ліві ідеології, попри активну протидію влади, Церкви й консервативних кіл, здобували все більше прихильників, насичували життя суспільства новими настроями й викликами.

На зламі XIX–XX ст. масові патріотичні святкування творили важливу складову польського національного руху в Галичині, спрямованого на відновлення втраченої державності. Ініціатором таких урочистостей і водночас їхнім епіцентром стала столиця коронного краю – місто Львів. З 1886 р. календар щорічних патріотичних дат поповнили роковини львівських обітниць короля Яна Казимира. Наприкінці XIX ст. польським суспільством шириться переконання, що складне національне становище народу є наслідком його численних провин перед Богом, найбільша з яких – недосконале виконання даних приречень (помножувати побожність до Богородиці, святкувати день записяження, дбати про соціально незахищені верстви). Відтак обітници перетворилися на своєрідну національну програму поляків краю (що гармонійно поєднувалося із засадами програми органічної праці), окреслюючи реальний шлях до відродження державності через глибоку побожність, витривалість у чеснотах, відповідальне ставлення до проблем суспільства та наполегливу працю кожного у своїй сфері. Дотримання

1.2. Церква та суспільство в Австро-Угорській та Російській...

цих обітів уважалося релігійним і патріотичним обов'язком кожного свідомого поляка. Перелом ХІХ–ХХ ст. став періодом активного й публічного виконання польською громадою Львова королівських приречень. У ті роки місто пережило великий сплеск виявів побожності до Богородиці як королеви Польської держави, апогеєм якого було відновлення посвяти польського народу Матері Божій. Ініціатива Львова щодо відзначення дня обітниць була підтримана в інших містах і містечках Галичини, а сам день щороку ставав моментом молитовного єднання зі співвітчизниками в російській і прусській займанщинах. Дедалі більше уваги Церква й провідні світські діячі приділяли виконанню соціальної складової обітів, відповідаючи на виклики часу і протидіючи лівим силам. Рефлексуючи над значенням події львівських приречень у житті польського народу, кореспондент часопису “Gazeta Narodowa” у 1906 р. висновував: “В славній минувшості нашої маємо багато моментів таких світлих, що досі кидають відблиск на сьогодні і на наші надії. Між цими миттями дві найважливіші, два сонця: обітници Яна Казимира і Конституція 3 травня. [...] І хоч відібрано нам державність, її ідеї в цих двох подіях [...] не вбито, [...] як обітници Мойсея, вони ведуть наш народ крізь пустелю. І дійсно вже мусимо наблизитися до кінця цієї пустелі, бо ті два сонця щоразу яскравіший блиск нам кидають. [...] ідеї, яких ці події були тільки кристалами, проникають щоразу глибше в душу народу і проходять у ній еволюцію, щоб зродити новий кристал, третє сонце для шляху відродженого народу” [16].

1. Uroczystości Maryańskie // Gazeta Narodowa. 1904. № 223a.

2. Duchowieństwo a lud // Dziennik Polski. 1892. № 108.

3. Śluby króla Jana Kazimierza i stanów Rzeczypospolitej zaprysiężone imieniem narodu przed cudownym obrazem N. P. Łaskawej w Katedrze Lwowskiej a dotyczące polepszenia doli ludu pracującego oraz czci Najśw. Panny jako Królowej Korony Polskiej do wykonywania których to ślubów każdy miłujący Boga i Ojczyznę przyczyniać się winien. Lwów, 1887.

4. Nawoływanie narodu polskiego do wypełniania ślubów króla Jana Kazimierza i Stanów Rzeczypospolitej zaprzysiężonych imieniem narodu w Archikatedrze lwowskiej roku Pańskiego 1656. Kazanie miane w teże katedrze 1890 roku. W uroczystość N. P. Maryi Królowy korony polskiej przez Najprzewielbniejszego Księdza Arcybiskupa Zygm. Szczęsnego Felińskiego. Lwów, 1890. 24 s.

5. Kronika. Niedzielne wotywnie nabożeństwo // Dziennik Polski. 1890. № 125.

6. Na dzisiejszem wotywnem nabożeństwie // Dziennik Polski. 1893. № 126.

7. Odezwa // Gazeta Kościelna. 1894. № 16. S. 160–161.

8. Odezwa // Dziennik Polski. 1896. № 118.

9. Kronika. Uroczyste pontyfikalne nabożeństwo // Dziennik Polski. 1894. № 126; Kronika. Dziękczynne nabożeństwo // Dziennik Polski. 1895. № 121.

10. Koronacja obrazu Matki Boskiej Pocieszenia // Dziennik Polski. 1905. № 211; Koronacja Matki Boskiej Pocieszenia // Dziennik Polski. 1905. № 243.

11. Lwów 27 września // Gazeta Narodowa. 1904. № 222.

12. Kongres Maryański // Gazeta Kościelna. 1904. № 39. S. 334–335.

13. Uroczystości Maryańskie // Gazeta Narodowa. 1904. № 223.

14. Hołd Niepokalanej // Gazeta Kościelna. 1904. № 40. S. 337.

15. Lwów – wczoraj // Gazeta Narodowa. 1906. № 100.

16. W 250 rocznicę // Gazeta Narodowa. 1906. № 99.